

Dékány Szilveszter – Lőrincz Zita**A Muri Apátság és Zita királyné archívuma****Itától Zitáig – A kolostor ezeréves története**

A svájci Aargau kantonban található muri bencés apátság története szervesen kapcsolódik a Habsburg-dinasztia történetéhez, sőt bátran tekinthető a császári család „bölcsőjének” is. A kolostort 1027-ben alapította Ita lotharingiai grófnő és férje, Radbot Habsburg gróf. Őt tartják a Muritól mintegy 30 km-re lévő, a család ősi fészkeként tekintett Habsburgvár (*Habichtsburg*) építetőjének is. Az alapítást követően 1032-ben az einsiedelni apátságból érkezett első bencés szerzetesek kezdték meg az apátság felépítését, amely több mint száz éven át kettős kolostorként működött, női és férfi szerzetes közösségnek egyaránt otthont adva. Az alapítók később úgy rendelkeztek, hogy végső nyughelyük az apátságban legyen. A rendelkezésből tradíció lett a családon belül, így 1260-ig öt generáció temetkezett az apátság falai közé, amely az alapítók és a hívők nagylelkűségének köszönhetően hamar felvirágzott, fokozatosan növelte területét, míg végül több mint 40 falu tartozott hozzá. Rendelkezett ezenkívül egy ereklyekincstárral, ahol több szent és mártír csontjainak százait őrizték, valamint a hagyomány szerint darabokat a Szent Keresztből, a Tízparancsolat kőtábláiból és az oszlopból, ahol Pilátus ítéletet mondott Krisztus felett. Mivel az apátságot a család alapította és tette gazdaggá, ezáltal magántulajdonnak számított, emellett magukra vállalták a védelmező (*Schirmvögte*) szerepét, aminek következtében az apátság adót fizetett nekik.¹

A középkori Magyar Királyság számos vonalon kötődött a Habsburg családhoz. Érdemes megemlíteni az „Árpád-ház utolsó aranyágacsájának”, III. András (1265–1301) királynak a második feleségét, Habsburg Ágnest (1281–1364), aki férje halála után mostohalányával, Erzsébettel Bécsbe vonult vissza, majd 1310-ben a svájci Königsfeldenben található, szintén Habsburg alapítású klarissza kolostorban telepedett le.² Delmár Emil (1876–1959) műgyűjtő publikációiból³ tudjuk, hogy ebből az időszakból számos magyar vonatkozású tárgy maradt fenn Königsfeldenben és Bernben is.

A Habsburg család és a Muri kolostor kapcsolata az évszázadok során folyamatosan fennmaradt, még bonyolult politikai körülmények között is. A Habsburgok 1415-ig voltak a kolostor védurai, azután Aargau függetlenedése következtében elveszítették felette közvetlen politikai befolyásukat. A 16–17. században azonban a kapcsolat újra megerősödött, majd 1701-ben I. Lipót császár a muri apátokat hercegi rangra emelte

¹ Rady, 2022: 27–30.

² MÉL I.: 15.

³ Delmár, 1941.

(*Fürstabtwürde*), ami különleges elismerést jelentett, mindemellett Muri Svájc leggazdagabb apátságává emelkedett. 1845-ben viszont történelmi fordulat következett be: a svájci politikai változások miatt el kellett hagyniuk eredeti helyüket, és a muri szerzetesi konvent Griesben, Bolzano mellett talált új otthonra.

Az utolsó szerzetes 2017-ben hunyt el a kolostorban, napjainkban az Archiv Kaiserin Zita gyűjtemény mellett gondozóotthon, kávézó, kulturális központ, közkönyvtár, hivatali helyiségek és – némileg a szerzetesi hagyományt követve – iskola is működik az épületben.

A kolostor a Habsburg család legrégebbi temetkezési helyeként szolgált. Az alapító Ita grófnő és Radbot gróf mellett itt nyugszik többek között az 1111-ben elhunyt II. Ottó gróf is, aki elsőként használta hivatalosan a Habsburg nevet. A középkori és újkori sírok mellett a modern korban, 1971 óta a Loreto-kápolna lett a Habsburg-ház legújabb temetkezési helye. Itt található az utolsó osztrák–magyar uralkodópár, Károly és Zita szív-urnája. A kriptában három fiuk (Rudolf, Károly Lajos és Félix főhercegek), két menyük, egy unokájuk és egy családi barátjuk, Marie-Therese Korff Schmising-Kerssenbrock grófnő földi maradványai pihennek.

A kolostor műkincsei között található IV. Károly király drágakövekkel díszített ékszer-órája is, amelyet a svájci Hertenstein kastélyszállóban való tartózkodásuk idején ajándékozott az őt „örző” Fritz Huwiler rendőrnek. Károly közvetlenül a második magyarországi visszatérési kísérlete előtt, halála jeléül adta neki ezt az értékes órát, amely később egy leszármazott ajándékként került Muriba.

A Muri Apátsági Gyűjtemény bejáratí oldala a kolostortemplom tornyaival

Savmentes dobozokba helyezett diasorozatok

Zsámboki Pál hagyatékából származó diakép digitalizálása

Filmtekercsek felmérése

Munkaállomások

Fotók: Dékány Szilveszter és Lőrincz Zita

Zita királyné archívuma – Az utolsó császárné és királyné öröksége

Zita királyné élete utolsó évtizedeit a svájci zizersi ferences kolostorban töltötte. 1989. március 14-én hunyt el, 96 éves korában. Halálával véget ért egy korszak – ő volt az utolsó élő osztrák császárné és magyar királyné.

Zita halála után teljes hagyatéka – körülbelül 100 láda, koffer, papír- és fémdoboz formájában – a zizersi St. Johannesstift kolostor pincéjében maradt. A kolostort 2015-ben bezárták, majd egy ingatlanfejlesztési projekt keretében új funkciót kapott. 2014-ben a Habsburg család döntése alapján a teljes hagyatékot a Muri kolostorba szállították, ahol jobb tárolási és feldolgozási körülmények voltak biztosítottak. A 2015–2020 közötti időszakban elvégzett munka során a kezdetben rendezetlen anyagból rendezett és nyilvántartásba vett gyűjtemény született.

Az eredeti tárolóegységekből egy nagyjából 800 levéltári dobozból álló gyűjtemény jött létre. Ezekben összesen 8000-10 000 levéltári tétel található, amelyekben becslések szerint több mint 150 000 oldalnyi irat – levelek, jelentések, politikai írások – található.

Az Archiv Kaiserin Zita gyűjtemény használatához tételszintű jegyzék áll rendelkezésre, amely figyelembe veszi a hatalmas mennyiségű anyag sajátosságait. A jegyzék készítői szelektív megközelítést alkalmaztak: nagyobb tematikus egységeket alakítottak ki, amelyekből fontosabb részeket emeltek ki, mint például házasságkötésekre, gyászjelentésekre, rendkívüli eseményekre vagy ismert személyiségek neveire vonatkozó anyagok. Különös figyelmet fordítottak Zita királyné születésnapjaira és életének kulcsmozzanataira, de az ausztriai legitimista mozgalommal kapcsolatban is jelentős mennyiségű anyag található.

A jegyzék egyik érdekessége a paleográfiai útmutató, amely biztosságot adhat a kutatóknak az egyes dokumentumok szerzőségének megállapításához. A készítők írásmin-ták gyűjteményét állították össze, amely a fontosabb személyiségek kézírásának jellemzetességeit mutatja be. Különösen kiemelik Zita királyné „nagyon kifejező” írásmódját, amely évtizedeken át szinte változatlan maradt. Írása következetes és tiszta vonalvezetésű, bár szépsége ellenére nem könnyen olvasható.

A fotóhagyaték feldolgozása – Magyar kapcsolatok

A gyűjtemény feldolgozásában szerepet játszik a Habsburg Ottó Alapítvány, amelynek munkatársai rendszeres szakmai együttműködést folytatnak a muri archívummal. A szinte teljesen feldolgozott és jegyzékelt iratanyag mellett a fotóhagyaték feldolgozása mindeztől még nem történt meg. 2025 augusztusában Dékány Szilveszter és Lőrincz Zita, az alapítvány fotó- és audiovizuális gyűjteményének munkatársai az archívum fotóanyagának egy részét rendezték és digitalizálták. A muri és a budapesti Habsburg-gyűjtemény Habsburg gyűjtemény szoros kiegészítői egymásnak, így a rendszeres szakmai együttműködés mindkét intézmény és a nemzetközi kutatói szféra számára is kiemelt jelentőségű.

A hagyatékek különböző hordozókon maradt fenn: fotóüveglemezek, negatívek, diák, albumok és filmfelvételek alkotják, amelyek keletkezésüket tekintve az 1880-as évektől egészen a 20. század végéig ívelnek. Számos eredeti, a Habsburg és a Bourbon-Pármái család tagjaik által készített fotó található a gyűjteményben, amelyek eddig nem ismert oldalról mutatják be a fiatal Zita életét. A rendezés során több olyan ritkaság került elő, amely nemcsak a családtörténeti, hanem a magyar vonatkozású emlékezet szempontjából is kiemelkedő. Az egyik legkülönlegesebb rész az az 1922-es, a neves funchali műterem, a Perestrellos Photographos által készített üvegnegatív-sorozat, amely IV. Károly ravatalát örökíti meg. Egyedülállóak továbbá Zsámboki Pál, a Habsburg gyermekek magyar nevelője által készített felvételek, valamint egy színes filmfelvétel Habsburg Ottó és Szász-Meiningeni Regina 1951-es nancy-i esküvőjéről. A gyűjtemény talán legérzékenyebb része az üvegnegatívek és negatívtekerccsek gyűjteménye, amelynek rendezése és digitalizálása teljes egészében megtörtént.

Terveink szerint a közös munka következő lépésében újabb fotóanyagok és dokumentumok kerülnek sorra, amelyek tovább gazdagítják a Habsburg család 20. századi történetének forrásbázisát.

A Muri apátság 2027-ben ünnepli fennállásának ezredik évfordulóját. Addigra a most zajló feldolgozás és digitalizálás révén még teljesebb képet kaphatunk arról a történeti örökségről, amely egyszerre szól családtörténetről, nemzeti emlékezetéről és közös közép-európai kulturális örökségről. Az archívum így nemcsak a Habsburg família magánügyeit dokumentálja, hanem egy egész korszak – az Osztrák–Magyar Monarchia és utóéletének – hiteles forrása lesz a jövő kutatói számára.

Szakirodalom

- Delmár, 1941 = Delmár Emil: Középkori magyar emlékek Svájcban. (Denkmäler des Ungarischen Mittelalters in der Schweiz.) Bp., 1941.
MÉL I. = Magyar életrajzi lexikon. I. kötet. Főszerk. Kenyeres Ágnes. Bp., 1967.
Rady, 2022 = Rady, Martyn: A Habsburgok. A világ urai. Bp., 2022.